

УДК 336.143.23  
Р 59

## ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ЧЕРЕЗ МЕХАНІЗМ ЗДЕШЕВЛЕННЯ КРЕДИТІВ І КОМПЕНСАЦІЇ ЛІЗИНГОВИХ ПЛАТЕЖІВ

В. Г. Рогов, викл.

*Національний університет кораблебудування, м. Миколаїв*

**Анотація.** Визначено особливості механізму здешевлення кредитів і компенсації лізингових платежів агропромислового комплексу. Розроблено рекомендації щодо його вдосконалення. Розглянуто обсяги компенсацій. Досліджено їх динаміку.

**Ключові слова:** кредити, лізинг, компенсація, бюджет, агропромисловий комплекс.

**Аннотация.** Определены особенности механизма удешевления кредитов и компенсации лизинговых платежей агропромышленного комплекса. Разработаны рекомендации по его усовершенствованию. Рассмотрены объемы компенсаций. Исследована их динамика.

**Ключевые слова:** кредиты, лизинг, компенсация, бюджет, агропромышленный комплекс.

**Abstract.** Specific features of a credit easing mechanism and lease payments compensation mechanism are determined. Recommendations concerning its improvement are worked out. The volume of compensation is considered. Its dynamics is investigated.

**Keywords:** credits, leasing, compensation, budget, agroindustrial complex.

### ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У процесі господарської діяльності у підприємств часто виникає необхідність залучення додаткового капіталу. Головним джерелом позикових фінансових ресурсів безумовно є банківські кредити, ставки за якими у сучасних кризових умовах залишаються високими, причому істотно збільшилися протягом останнього півріччя. Особливо гостро це відчувають підприємства агропромислового комплексу (АПК), які не тільки мають необхідність в оновленні виробничих потужностей і фінансуванні оборотних засобів, але й працюють в умовах сезонності виробництва.

Для вирішення цієї проблеми було запроваджено державну програму підтримки АПК через механізм здешевлення кредитів. У результаті частина відсоткової ставки за наданий підприємству кредит компенсується державою. Однак для реалізації цієї програми під час кризи бракує коштів. Ситуація ускладнюється тим, що зазначені заходи згідно з класифікацією Світової організації торгівлі (СОТ) належать до «жовтої скриньки» як спрямовані на стимулювання виробництва та підвищення прибутковості, тому обсяги їх надання контролюються з боку СОТ.

### АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню проблем державної підтримки підприємств АПК через пільгові кредити приділяється значна увага з боку вітчизняних учених, серед яких В. М. Алексійчук, М. В. Болдуєв, П. І. Гайдуцький, О. Є. Гудзь, М. Я. Дем'яненко, Н. М. Левченко, Ю. Я. Лузан, Г. О. Минкіна, Д. С. Олійник, П. Т. Саблук, Н. М. Фещенко та ін. У результаті механізм зде-

шевлення кредитів постійно вдосконалюється, але поки що має ряд недоліків.

**МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ** — розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізму здешевлення кредитів і компенсації лізингових платежів.

### ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Державна програма щодо підтримки підприємств АПК через механізм здешевлення кредитів зазнала суттєвих змін після 2000 року, коли її вперше було впроваджено. Спочатку компенсації сплачувалися лише за короткостроковими кредитами. У 2004 році до програми були також включені середньострокові кредити (до 3 років), але тільки починаючи з 2008 року підприємствам АПК надається часткова компенсація за одержаними коротко-, середньо- та довгостроковими (до 5 років) кредитами. У тому ж році Україна приєдналася до СОТ, після чого, здійснюючи фінансову підтримку АПК, повинна враховувати її вимоги.

Однак і сьогодні держава не компенсує платежі за інвестиційними кредитами, термін яких перевищує 5 років, незважаючи на те, що до другої половини 2011 року такі кредити склали більшість [7]. У зв'язку з цим вважаємо, що варто включити до переліку компенсованих кредитів до 8 років.

Згідно з класифікацією СОТ заходи щодо підтримки сільського господарства поділяються на три групи: програми «жовтої», «зеленої» та «блакитної» скриньок. «Жовту скриньку», до якої належить і програма здешевлення кредитів підприємств АПК, утворюють бюджетні програми субсидування, спрямовані на стимулювання виробництва та підвищення

прибутковості. Програми «зеленої скриньки» — програми, які не впливають на торгівлю чи виробництво або їх вплив є мінімальним, тобто результатом такої підтримки не є надання цінової підтримки виробникам: бюджетні програми з інформаційних, дорадчих послуг, послуг з боротьби з хворобами та шкідниками рослин і тварин, послуги з просування продукції, охорони довкілля, науково-дослідні програми та ін. До «блакитної скриньки» відносять прямі платежі за програмами скорочення виробництва, які базуються на фіксованій посівній площі та обсягах продукції або здійснюються на 85 % чи менше від базового рівня виробництва, або виплачуються на фіксовану кількість поголів'я [6].

При вступі до СОТ було погоджено, що на відміну від розвинених країн світу Україна не повинна терміново скорочувати обсяги «жовтої скриньки», проте необхідно не перевищувати річний обсяг сукупного виміру підтримки сільського господарства (СВП), установлений на рівні 3043 млн грн і додатково до 5 % від річної вартості виробництва сільськогосподарської продукції. Це обмежує можливості зростання компенсаційних виплат за кредитами АПК. До того ж у перспективі можна очікувати подальше зниження частки «жовтих» програм порівняно із «зеленими». Наприклад, за 2000–2002 роки (у середньому за рік) заходи «зеленої скриньки» склали 677,3 млн грн, за 2004–2006 рр. — 2424,1 млн грн, а в 2010 році — 4,4 млрд грн, що більше від обсягу СВП.

Треба враховувати, що державою компенсується дуже незначна частина кредитних і лізингових платежів, оскільки далеко не всі придбані підприємством товари підпадають під компенсацію. Тому позитивним моментом стало збільшення в 2011 році компенсаційної ставки за кредитами в національній валюті зі 150 до 200 % облікової ставки НБУ. Як показав досвід, низькі обсяги підтримки призводили до зниження віддачі наданих коштів, які переважно спрямовувалися на споживання, а не на розширене відтворення.

Щодо обсягів державних компенсацій за кредитами підприємств АПК, то варто відзначити їх нестабільність (рис. 1).

Якщо в державному бюджеті 2008 року витрати за статтею «здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів» склали 1,350 млрд грн [1], то в 2009 році — лише 300 млн грн [2], що можна пояснити стрімким скороченням кредитування банками України через економічну кризу, в результаті чого значні суми для компенсації в 2008 році залишилися невикористаними.

У 2010 році дана стаття державного бюджету не була виділена окремо, а витрати за статтею «здешевлення кредитів, фінансування інвестиційних проектів, загальнодержавних та державних цільових програм в агропромисловому комплексі, вирішення питань матеріально-технічного забезпечення бюджетних установ агропромислового комплексу» склали 1 333 070 тис. грн [3], що на 866 930 тис. грн менше, ніж у 2009 році.

Важлива подія для розвитку АПК стала в 2011 році, коли була врахована необхідність компенсації лізингових платежів. Проте на реалізацію цієї програми в державному бюджеті не були передбачені додаткові витрати. Натомість кошти, що на початок року призначалися лише для здешевлення кредитів (531 416,5 тис. грн), були влітку розподілені на компенсації кредитних і лізингових платежів [4].

У бюджеті поточного 2012 року знову відсутня окрема стаття щодо компенсацій за кредитами чи лізинговими платежами, а на фінансову підтримку заходів в АПК передбачається 822 376,3 тис. грн [5]. Такі часті зміни не тільки сум компенсації, але і статей бюджету свідчать про непрозорість бюджетного планування та створюють передумови для використання коштів бюджету не за призначенням. Цікавим є також факт, що загальний обсяг державної підтримки АПК на 2012 рік затверджено в обсязі 8,21 млрд грн, що на 20 % менше, ніж у попередньому році, в той час як у жовтні 2011 року Міністерством фінансів повідомлялося про наміри збільшити обсяги фінансування АПК на 10 % [10].

Зрозуміло, що не можна і не потрібно компенсувати кредити всіх агропромислових підприємств.

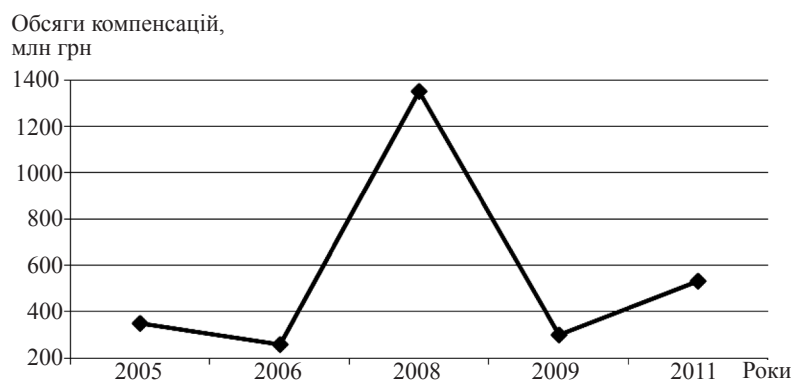


Рис. 1. Компенсації за кредитними і лізинговими платежами підприємств АПК за період 2005–2011 рр.

Необхідно обрати ті, що найбільш корисні для економіки і суспільства, при цьому не завдаючи шкоди навколишньому середовищу. Розв'язати це завдання покликані конкурсні комісії обласних держадміністрацій та комісія Міністерства аграрної політики і продовольства Автономної Республіки Крим. Однак для зменшення ризику корупції і зловживань з боку конкурсних комісій потрібні законодавчо закріплені об'єктивні чинники, що впливають на прийняття рішення про виплату компенсації. Так, зараз комісія Мінагрополітики віддає переваги позичальникам, які займаються виробництвом продукції тваринництва і птахівництва; виконують державні програми із забезпечення продовольчої безпеки держави; здійснюють витрати, пов'язані з впровадженням енергозберігаючих технологій; реалізують інноваційні проекти, що пройшли державну реєстрацію в установленому законодавством порядку; належать до підприємств хлібопекарської галузі, що закупають зерно та борошно для виробництва хліба й хлібобулочних виробів; виконували у повному обсязі зобов'язання щодо погашення та обслуговування кредитів, залучених у попередні роки [9]. Вважаємо за доцільне подальше розширення списку критеріїв, за якими визначатимуться переможці конкурсів на отримання компенсації: наприклад, більш натуральна і безпечна продукція.

Сьогодні головна мета багатьох виробників — збільшення врожаю, не турбуючись про здоров'я споживачів. Інтенсивно впроваджуються іноземні «сучасні технології», засновані на хімії. Тому потрібно віддавати перевагу тим виробникам, які застосовують менше добрив і засобів захисту рослин. Зараз під можливу компенсацію потрапляють імпортні засоби захисту рослин, які мають бути терміново виключені зі списку компенсованих товарів. Такі заходи зможуть забезпечити формування екологічної свідомості у вітчизняного товаровиробника і перехід до сталого розвитку економіки України.

Для того щоб взяти участь у конкурсі на отримання компенсації, підприємства подають документи до управління агропромислового розвитку облдержадміністрації за місцем реєстрації.

Такий підхід у більшості випадків є виправданим. Однак в Україні є агрохолдинги, які беруть кредити за місцем розташування материнської компанії для багатьох підприємств, які можуть бути розташовані в різних областях [8]. У результаті для отримання компенсації фінансисти агрохолдингів змушені гаяти час у відрядженнях, а для держави зростає ризик невірного планування обсягів компенсаційних коштів за областями. Тому вважаємо, що для кожного агрохолдингу документи для участі в конкурсі має приймати управління агропромислового розвитку області, де розташована материнська компанія, яка повинна надати інформацію про всі дочірні підприємства. Зараз через законодавчі прогалини трапляються випадки, коли підприємства, що входять до складу агрохолдингу, укладають між собою контракти на поставку товарів, які підпадають під компенсацію і були куплені у третьої сторони. У результаті за один товар агрохолдинг може двічі отримати компенсацію.

### ВИСНОВКИ

Обсяги фінансової підтримки АПК з боку держави, у тому числі для компенсації кредитних і лізингових платежів, є недостатніми. Не слід сподіватися на їх стрімке зростання і в майбутньому. Разом з тим існують проблеми невірного розподілу бюджетних коштів, коли компенсацію отримують підприємства, що її не заслуговують, а деякі — взагалі декілька разів за один товар.

Отже, вважаємо за доцільне:

– під час конкурсів на отримання компенсації віддавати перевагу підприємствам, що випускають більш натуральну продукцію, та не сплачувати компенсацію за імпортні засоби захисту рослин;

– приймати документи від агрохолдингів управлінням агропромислового розвитку областей, де розташовані їхні материнські компанії.

Запропонований комплекс заходів допоможе вивільнити значну частину бюджетних коштів для допомоги тим позичальникам, які найбільше її потребують, а також сприятиме досягненню не тільки економічного, а й соціального та екологічного ефектів.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Закон України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 107-VI [Текст] : [прийнятий 28.12.2007 р.].
- [2] Закон України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» № 835-VI [Текст] : [прийнятий 26.12.2008 р.].
- [3] Закон України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» № 2154-VI [Текст] : [прийнятий 27.04.2010 р.].
- [4] Закон України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» № 2857-VI [Текст] : [прийнятий 23.12.2010 р.].
- [5] Закон України «Про Державний бюджет України на 2012 рік» № 4282-VI [Текст] : [прийнятий 22.12.2011 р.].

- [6] **Кобута, І.** Один рік України у СOT [Текст] / І. Кобута, В. Жигadlo, А. Заїка ; за ред. М. Свенціцкі. — К. : Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2009. — 44 с.
- [7] Кредитування сільськогосподарських корпорацій іншими депозитними корпораціями (банками) [Електронний ресурс] // Статистичний випуск Національного банку України за лютий 2012 року. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
- [8] **Левченко, Н. М.** Оцінка ефективності державної підтримки АПК через механізм здешевлення кредитів [Текст] / Н. М. Левченко // Інвестиції: практика та досвід. — 2011. — № 7. — С. 102–105.
- [9] Постанова Кабінету Міністрів України № 794 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів» [Текст] : [прийнято 11 серпня 2010 р.].
- [10] Прес-служба Міністерства фінансів. На підтримку АПК у 2012 році бюджетом передбачено 39,9 млрд грн [Електронний ресурс] // Урядовий портал. — 2011. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.

---

© В. Г. Рогов

Надійшла до редколегії 20.04.2012

Статтю рекомендує до друку член редколегії Вісника НУК  
д-р екон. наук, проф. *І. О. Іртищева*

Статтю розміщено у Віснику НУК № 3, 2012